

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף קיד

(בעמוד הקודם)

מתקיף לה רב חגא: מדוע המלווה חייב 'לסדר' ללווה להשאיר לו חפצים כדי חייו, ולא לגבות את כל החוב שלו? הוא יכול לטעון לו 'הפרנסה שלך אינה מוטלת עלי אלא על כל ישראל'. תירוצו: **אמר ליה אבוי**: אכן באמת הפרנסה של הלווה מוטלת על המלווה, כפי שלומדים מהפסוק "הַשֵּׁב תְּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֵבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשֵׁלְמָתוֹ וּבִרְכָּהּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לְפָנָי ה' אֱלֹהֶיךָ" דהיינו עליך לעשות צדקה עם הלווה ולדאוג לפרנסתו.

*

איבעיא להו מהו שיסדרו לבעל חוב? מי גמר 'מיכה' 'מיכה' מערכין או לא: האם 'מסדרין לבעל חוב' או לא. דהיינו האם כאשר גובים משכון מהלווה גובים את כל כליו בשביל החוב, או שצריך לסדר ולהשאיר לו את הכלים הנצרכים לו. והספק תלוי בשאלה האם לומדים מערכין בגזירה שווה מהלשון 'מיכה' שנאמרה בערכין ובמלווה (הגמרא תביא את הדרשה לקמן).

[למדנו בדף הקודם שנחלקו ת"ק ורשב"ג האם מותר למלווה למכור את הכלים שלקח במשכון לאחר שלושים יום. לדעת רשב"ג מותר למכור, ולדעת ת"ק אסור. לדעת רשב"ג אין מסדרים לבעל חוב, ולדעת ת"ק מסדרין (עיין רש"י כאן ד"ה ואידך). שאלת הגמרא היא כמו מי פוסקים להלכה. רמב"ן, ר"ן].

ת"ש דשלח רבין באגרתיה (- באיגרת שלו), דבר זה שאלתי לכל רבותי ולא אמרו לי דבר. ברם כך היתה שאלה: אמנם היתה שאלה בבית המדרש שממנה ניתן ללמוד תשובה לשאלה שלנו. המקדיש ואומר 'הרי עלי מנה לבדק הבית', האם מסדרין לו או לא?

השאלה היא, בגלל שאת הדין ש'מסדרין' מצאנו רק בערכין, אבל לא בשאר הקדשות.

(כלומר בערכין יש דין מיוחד שאם אין למעריך את הסכום, הכהן אומד כמה כסף או כלים הוא יכול לשלם, באופן שהכהן מסדר לו את הנצרך לו כדי חייו, ואת השאר גובה עבור התשלום. [נאמנם בערכין יש דין מיוחד נוסף שלאחר מכן המעריך פטור מלשלם יותר גם אם הוא יתעשר. אבל בשאר הקדשות גובים מהמקדיש את כל מה שיש לו ואם לאחר מכן הוא יתעשר גובים ממנו שוב עד שיגמור את כל החוב להקדש. השאלה של הגמרא היא רק האם 'מסדרין' בהקדש].

לדעת בר פדא ואילפא לא מסדרין. כי יש קל וחומר מבעל חוב (= לווה). אם בעל חוב שמחזירים לו את המשכון בכל השלושים יום כאשר הוא צריך להשתמש בו, בכל אופן כשמוכרים אותו לאחר שלושים 'אין מסדרין' לו ומוכרים את הכל. (כי בר פדא ואילפא סוברים כרשב"ג במשנתנו). קל וחומר להקדש שאין בו דין להחזיר את הכלים למקדיש כשהוא צריך אותם, שגם לא 'מסדרין' לו כשגובים ממנו את הכלים. לדעת ר' יוחנן מסדרין. כי לומדים מהפסוק "נָדַר בְּעֶרְכָּךָ" שנדר (= הקדש) הוקש לערכין.

מתוך דברי רבי יעקב ורבי ירמיה מוכח שלא מסדרין לבעל חוב.

ואידך: מה יענו בר פדא ואילפא על הפסוק שהביא רבי יוחנן? תשובה: **הוא לנידון בכבודו הוא דאתא, מה ערכין נידון בכבודו אף הקדש נידון בכבודו:** ההיקש בין נדר לערכין הוצרך ללמד על המקדיש איבר שהנשמה תלויה בו (כגון לב, ראש, כבד) שהרי זה כאילו הקדיש את כל גופו. אבל אם הקדיש איבר אחר כגון יד או רגל, אומדים כמה עבד כמותו נמכר בשוק עם יד וברי יד, ואת ההפרש הוא משלם להקדש. (ולומדים זאת מערכין נאמר "ערכך נפשות" שהמעריך איבר שנפש תלויה בו חייב לשלם את הערך של כל האדם להקדש, אבל אם העריך איבר אחר אינו חייב לשלם כלום, כי ניתן להעריך רק את כל האדם).

קושיא על בר פדא ואילפא: **ויסדרו בבעל חוב ק"ו מערכין, ומה ערכין וכו':** מדוע לא לומדים קל וחומר מערכין לבעל חוב. אם בערכין שאין מחזירין למעריך את הכלים לשימוש, בכל אופן מסדרין לו ומשאירים לו כדי חייו. קל וחומר שבעל חוב שמחזירין לו את הכלים שמשכנו ממנו, שכשמוכרים אותם לאחר שלושים צריך לסדר ולשאיר לו כדי חייו.

תירוץ: **אמר קרא "ואם מן הוא מערְכָךְ" הוא ולא בעל חוב**: מהפסוק הזה לומדים 'החיינו מערְכָךְ' דהיינו שמסדרין בערְכין. אמנם מהמילה 'הוא' לומדים למעט שרק בערְכין יש את הדין שמסדרין, ולא בבעל חוב.

ואידך - האי עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו: ות"ק במשנתנו הסובר שמסדרין לבעל חוב, מה הוא יענה על הפסוק הזה? התשובה: הוא סובר ש'הוא' בא למעט שדוקא אם המערַך היה עני משעת ההקדשה עד שבא הכהן לאמוד אותו הוא משלם רק כדי חייו, אבל אם באמצע הוא העשיר עליו לתת את כל הסכום.

קושיא על רבי יוחנן: **ויחזירו בהקדש קל וחומר מב"ח, ומה בעל חוב וכו'**: לדעת רבי יוחנן הסובר שמסדרין בהקדש, קשה. מדוע לא נלמד בקל וחומר שגם המקדיש מנה לבדק הבית וגבו ממנו את הכלים להקדש, על ההקדש להחזיר לו את הכלים במשך שלושים יום כאשר הוא צריך להם, וכמו בבעל חוב. שהרי אם בעל חוב שאין מסדרין לו, בכל אופן מחזירין לו את הכלים כל שלושים יום. קל וחומר להקדש שמסדרין, שגם יחזירו.

תירוץ: **אמר קרא "ושכב בשלמתו" וכו'**: נאמר בהחזרת המשכון "הִשָּׁב תְּשִׁיב לוּ אֶת הָעֵבוֹט כְּבֹא הַשְּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבְנִכְכָּה". אדם צריך ברכה ולא 'הקדש' שהוא 'ממון גבוה' השייך לקדוש ברוך הוא. ולכן הקדש פטור מהחזרת הכלים.

קושיא: **ולא? והכתיב "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך"**: אם כן גם הקב"ה צריך ברכה כביכול. תירוץ: **אלא אמר קרא "ולך תהיה צדקה" וכו'**: נאמר בהמשך הפסוק שם "וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבְנִכְכָּה וְלֶךְ תִּהְיֶה צְדָקָה" וכמוכן שרק בן אדם שייך בעשיית מצות צדקה ולא הקדש.

*

אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו: רבה בר אבוה פגש את אליהו הנביא בתוך בית קברות של גויים. שאל רבה בר אבוה את אליהו - האם מסדרין לבעל חוב או לא? אמר לו אליהו - מסדרין, ולומדים זאת בגזירה שווה מערכין.

מנין לערום שלא יתרום: שאל רבה בר אבוה שאלה נוספת. במשנה בתרומה כתוב שאדם ערום לא יתרום תרומה. מה המקור לכך? אמר לו אליהו - מהפסוק "וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֲרוֹת דָּבָר" בשעה שאתה מדבר דיבור של ברכה שלא יראה בך ערוה. והרי התורם תרומה צריך לברך על כך.

אמר ליה (רבה בר אבוא) לאו כהן הוא מר? מאי טעמא קאי מר בבית הקברות: האם אתה אליהו לא כהן? איך אתה נמצא בתוך בית הקברות?

א"ל (אליהו) - לא מתני מר טהרות? דתניא ר"ש בן יוחי אומר קבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין שנאמר "וְאֵתָן צֹאֲנֵי צֶאֱן מְרַעֲיָתִי אֶדָם אֶתָם", אתם קרויין 'אדם' ואין עובדי כוכבים קרויין 'אדם': האם אתה לא לומד את התוספתות של מסכת טהרות (תוס'?) כי בתוספתא כתוב שקברי גויים אינם מטמאים.

אמר ליה (רבה בר אבוא) בארבעה לא מצינא, בשיתא מצינא?: את התוספתות של ארבעת הסדרים הנוהגים בימינו מועד, נשים, נזיקין, וקודשים (שכל הלומד קדשים הרי זה כאילו הקריב את הקרבנות בבית המקדש), אני לא יכול ללמוד. אז את שני הסדרים הנוספים של זרעים וטהרות אני אוכל ללמוד?

א"ל (אליהו) ואמאי: מדוע? אמר ליה דחיקא לי מילתא: אין לי פרנסה.

דבריה ועייליה לגן עדן וכו': לקח אליהו את רבה בר אבוא לגן עדן, ואמר לו פשוט את גלימתך ותאסוף לתוכה מהעלים של גן עדן. אסף רבה בר אבוא את העלים. כשהוא בא לצאת הוא שמע קול שאומר 'מי הוא שאוכל את עולמו כרבה בר אבוא?!' זרק רבה בר אבוא את כל העלים, ואף על פי כן הגלימה שלו נדבקה בריח הטוב של גן עדן. הוא מכר אותה בשתיים עשרה אלף זהובים, ואת הכסף הוא חילק לחתניו.

*

ת"ר "וְאִם אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעֵבֹטוֹ": מהפסוק משמע שאם הוא איש עשיר כן תשכב בעבטו. והרי זה אסור משום ריבית! (כי המלוה נהנה מהעבט בנוסף לכך שיקבל את כספו בחזרה). ואם כן מה הפסוק בא לומר? תירוץ: אמר רב ששת: כוונת הפסוק, אם איש עני הוא לא תשכב לישון כאשר העבט שלו נמצא אצלך בבית אלא תתן לו את העבט בחזרה, אבל הם הוא עשיר אתה יכול ללכת לישון כשאר העבט נמצא בבית שלך.

*

ת"ר המלוה את חברו אינו רשאי למשכנו ואינו חייב להחזיר לו ועובר בכל השמות הללו: כלומר בכל המצות והלאוים שיש במי שלא מחזיר את העבט ללווה. קושיא: מאי קאמר: אם הוא לא חייב להחזיר מדוע הוא עובר?

תירוץ: **אמר רב ששת:** יש לגרוס בברייתא 'חייב להחזיר', והכוונה כך. "המלוה את חברו אינו רשאי למשכנו, ואם משכנו חייב להחזיר לו". והמשפט 'ועובר בכל השמות הללו' הולך על הסיפא. כלומר אם הוא לא החזיר לו את המשכון הוא עובר בכל השמות הללו.

תירוץ נוסף: **רבא אמר:** אין למחוק את דברי הברייתא 'אין חייב להחזיר', אלא יש להוסיף עליהם עוד משפט, וכך כוונת התנא. "המלוה את חברו אינו רשאי למשכנו, ואם משכנו חייב להחזיר לו". אמנם כל זה דוקא "במה דברים אמורים שמשכנו שלא בשעת הלואתו, אבל משכנו בשעת הלואתו אינו חייב להחזיר לו" כלומר אם כשהגיע זמן הפירעון הוא ממשכן אותו על ידי שליח בית דין עליו להחזיר לו את המשכון כשהוא נצרך לו. אבל אם הלווה הביא את המשכון בשעת קבלת ההלוואה, המלווה אינו חייב להחזיר לו אותו. כי דין ההחזרה נלמד מהפסוק **אם תחבל** **שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו** לו" והפסוק מדבר על לקיחת המשכון שלא מרצון הלווה.

והמשפט 'ועובר בכל השמות הללו' הולך על הרישא. כלומר אם משכן אותו שלא בשעת ההלוואה ולא החזיר לו את המשכון, עובר בכל השמות הללו.

*

תני רב שיזבי קמיה דרבא "עד בא השמש תשיבנו לו" זו כסות לילה: 'בא השמש' זה הלילה, הפסוק אומר שעליך להחזיר ללווה את הכסות בתחילת היום, כדי שהיא תהיה אצלו עד בא השמש, כלומר עד הלילה, ואז תיקח אותה בחזרה. וכאן מדובר ב'כסות לילה' (הגמרא מיד תקשה על כך).

"השנב תשיב לו את העבוט כבוא השמש" זו כסות יום: כלומר תחזיר לו את העבוט בביאת השמש כלומר בלילה כדי שתהיה אצלו כל הלילה עד הבוקר. וכאן מדובר ב'כסות יום'.

אמר ליה (רבא) - דיממא בליליא למה לי, ודליליא ביממא למה לי: מדוע צריך להחזיר ללווה את הכסות של הלילה ביום, ואת הכסות של היום בלילה? **אמר ליה (רב שיזבי) איסמיה?** האם אסיר את הברייתא הזו מסדר הברייתות שאני משנן? **אמר ליה (רבא) לא, הכי קאמר וכו':** הפסוק **"עד בא השמש תשיבנו לו"** מדבר באמת על 'כסות יום' ולכן עליך להחזיר לו אותה למשך היום עד הלילה. והברייתא קוראת לה 'כסות לילה' כי אתה יכול למשכן אותה רק בלילה. והפסוק **"השנב תשיב"**

לו אֶת הָעֵבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ” מדבר על ‘כסות לילה’ ולכן עליך להחזיר לו אותה בלילה, והברייתא קוראת לה ‘כסות יום’ כי אתה יכול למשכן אותה רק ביום.

*

אמר רבי יוחנן משכנו ומת: אם המלואה לקח משכון מהלווה, והחזיר לו אותו בזמן שהוא נצרך לו ביום או בלילה, ובדיוק אז מת הלווה. המלווה לוקח את המשכון מכניו של המת. החידוש הוא, שהמשכון הזה אינו כמו שאר מטלטלין שאינם משתעבדים לבעל חוב, משום שהמלווה כבר קנה את המשכון, והוא רק החזיר אותו ללווה שישתמש בו כמצוות התורה.